

ประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
ที่ผ่านการเรียนรู้วรรณกรรม เรื่อง Animal Farm วิดีทัศน์ความเป็นธรรม
ทางสังคม และการแสดงบทบาทสมมติ

STUDY THE EXPERIENCE OF GRADE 10 STUDENT' SOCIAL JUSTICES
THROUGH LEARNING WITH A SHORT SUMMARY OF ANIMAL FARM,
SOCIAL JUSTICE VIDEOS, AND ROLE PLAYING

Corresponding author¹
yoknaruemon@gmail.com

นฤมล พึ่งกุล¹ และ ชนัดดา ภูหงษ์ทอง²
Naruemon Phuengkuson¹ and Chanadda Poohongthong²

Received: June 18, 2020

Revised: Sep 18, 2020

Accepted: Dec 5, 2020

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผ่านการเรียนรู้วรรณกรรม เรื่อง Animal Farm วิดีทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม และการแสดงบทบาทสมมติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 90 คน เลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ คือ นักเรียนมีภูมิหลังเกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสังคม โดยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งการบันทึกสะท้อนคิดและการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกสะท้อนคิดหลังเรียน ซึ่งเก็บจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 90 คน และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 12 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาพบว่า การเรียนรู้วรรณกรรมเรื่อง Animal Farm ทำให้นักเรียนเกิดประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมในเรื่องการทำงานหนักเพื่อผลผลิตที่มากขึ้น แต่ไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสม และการแบ่งชนชั้นระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ส่วนการเรียนรู้ จากการชมวิดีโอทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม นักเรียนสะท้อนเกี่ยวกับเรื่อง การศึกษาระหว่างโรงเรียนในเมืองและนอกเมืองควรมีสติธิ มาตรฐานความพร้อมด้านต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม และการจัดสรรระบบสวัสดิการและการดูแลของรัฐที่ดีจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตประชาชน และจากการแสดงบทบาทสมมติ นักเรียนได้สะท้อนถึงประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมเกี่ยวกับเรื่อง ความรู้สึกจากการแสดงบทบาทสมมติ มุมมองเรื่องความเป็นธรรมทางสังคมต่อความเป็นจริงในสังคม ความหมายความเป็นธรรมทางสังคมสำหรับนักเรียน และภาพรวมการจัดการเรียนการสอนเรื่อง ความเป็นธรรมทางสังคม

¹นิสิตปริญญาโท สาขาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาการศึกษา สาขาวิจัยและประเมินทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

คำสำคัญ : ความเป็นธรรมทางสังคม, วรรณกรรมเรื่อง Animal Farm, การแสดงบทบาทสมมติ

ABSTRACT

The objective of this research is to study the experience of grade 10 students' social justices through learning with a short summary of Animal Farm, social justice videos, and role playing. Participants are ninety grade 10 students; chosen by purposive sampling, selected by specified criteria, the students have a background in social justice, that were collected with the methods: the reflective journal and in-depth interview. Data collection instruments are the reflective journal form, which collected with 90 students, and in-depth interview form, which collected with 12 students, the data were analyzed by using content analysis.

The results found that learning with a short summary of Animal Farm effects students' experiences of social justices, especially in 2 themes: inappropriate wage distribution of workers, and diving the social classes between leaders and followers. In addition, the social justice videos can trigger the students' social justice experiences about education inequality between rural and urban areas and the arrangements of government about the social welfare system, which impact the quality of life of citizen. Moreover, students reflect about feeling of participating in role playing, perspectives of social justice in Thai society, meaning of social justices, and Overview of teaching and learning about social justice.

Keywords: Social Justices, Short Summary of Animal Farm, Role Playing

บทนำ

“ความเป็นธรรมทางสังคม” (Social Justice) เป็นองค์ประกอบสำคัญของสิทธิพลเมืองที่จะสะท้อนถึงความยุติธรรมแก่คนในสังคม กล่าวได้ว่า คนทุกคนในสังคมควรได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน ได้รับโอกาส ความคุ้มครอง และสิทธิประโยชน์ทางสังคม ความเป็นธรรมทางสังคมนั้นยังถือเป็นการจัดสรรหรือกระจายผลประโยชน์ทางสังคม โดยปราศจากอคติ การเลือกปฏิบัติ และการกดขี่ (ระพีพรรณ คำหอม อ้างถึงใน ธนาชัย สุนทรอนันตชัย, 2560, น. 54) นอกจากนี้แล้วความเป็นธรรมทางสังคมยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษา โดยมีการจัดการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาเรื่องกฎหมายในชีวิตประจำวัน จากรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังปรากฏในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551, น.147) ในการจัดการเรียน

การสอน เรื่อง ความยุติธรรมทางสังคมไทยในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า มีการมองข้ามในการกล่าวถึงความยุติธรรมทางสังคม ให้มีเพียงส่วนเดียวในการศึกษาเรื่องกฎหมาย ซึ่งความจริงแล้วความยุติธรรมทางสังคมไม่ได้มีแค่ในส่วนกฎหมายเท่านั้น ยังมีองค์ประกอบอื่นเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางสังคมที่จะส่งผลต่อความเป็นธรรมที่ควรเกิดขึ้น (พสุธา โกมลมาลย์, 2561) จากที่กล่าวมานั้น ความเป็นธรรมทางสังคมมีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมของนักเรียนในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ในปัจจุบันปัญหาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ของนักเรียน จากผลการวิจัยของ ยุพิน พันธุ์ดิษฐ์ (2554, น. 114) ได้ศึกษาสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยวิธีการบรรยาย เพราะเนื้อหาสาระมีมาก มีระยะเวลาจำกัดในการทำกิจกรรม นักเรียนในแต่ละห้องมีจำนวนมากทำให้การดำเนินกิจกรรมไม่สะดวก ยากต่อการเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม ครูมีภาระงานมากจึงไม่สามารถจัดกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ ส่งผลให้การสอนขาดประสิทธิภาพ จากงานวิจัยดังกล่าวปัญหาการจัดการเรียนการสอนส่งผลโดยตรงกับนักเรียน ปัญหาการเรียนรู้ของนักเรียนที่ปรากฏขึ้นโดยพบจากการจัดการเรียนการสอนคือ นักเรียนเรียนไม่มีโอกาสในการมีส่วนร่วมกับการแสดงความคิดเห็นผ่านมุมมองประสบการณ์ของนักเรียนที่เคยประสบมาจากสิ่งต่าง ๆ ถ่ายทอดให้คนอื่นได้รับฟังว่ามีความรู้สึกความคิดอย่างไรกับการจัดสรรหรือกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเหมาะสมในสังคมปัจจุบัน ดังที่กล่าวมาข้างต้น ความเป็นธรรมทางสังคมนั้นถือเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนได้ตระหนักถึงความยุติธรรมทางสังคมในการจัดทรัพยากรอย่างเท่าเทียม ดังนั้น ในชั้นเรียนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะเป็นพื้นที่ให้นักเรียนได้เรียนรู้ ฝึกกระบวนการคิดตัดสินใจ กล้าแสดงออก และปลูกฝังในเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม กล่าวคือ การเรียนรู้จะเกิดได้ดีนั้นต้องอาศัยบรรยากาศในชั้นเรียน ครูผู้สอนจึงต้องมีความคิดสร้างสรรค์ปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออกถึงความคิด ความรู้สึกที่มีต่อประเด็นความเป็นธรรมทางสังคม ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ดังนั้น ครูผู้สอนควรสร้างความเป็นธรรมในชั้นเรียนด้วย

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยและแนวคิดหลายเรื่องได้นำเสนอถึง การจัดการเรียนการสอนมีวิธีการที่หลากหลาย หลากหลาย เช่น การศึกษาหรืออ่านวรรณกรรมแต่ละเรื่อง โดยสกลรัตน์ เกษมสายชนม์ (2555) กล่าวถึงการอ่านวรรณกรรมทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ แต่ละยุคที่ผู้เขียนได้สะท้อนผ่านมุมมองของตนออกมา รวมทั้งทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของผู้คนที่มีต่อสภาพการณ์เหล่านั้น นอกจากการอ่านวรรณกรรมแล้วการเรียนรู้ผ่านภาพ เสียง จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และความสนใจของนักเรียนได้อีกทาง ซึ่งสุรชัย สิกขาบัณฑิต (2538, อ้างอิงใน ปิยะดณัย วิเศียน, ม.ป.ป.) กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนโดยใช้วีดิทัศน์จะช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และงานวิจัยของประทีป จินนี้ และ

คณะ (2558, น. 160) ศึกษาการเรียนการสอนบนฐานทฤษฎีปัญญาสังคมผ่านสื่อวีดิทัศน์ขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ ความเข้าใจตนเอง ความเข้าใจผู้อื่น และความตระหนักรู้ด้านลิขสิทธิ์ และทักษะพิสัยเฉพาะองค์ประกอบด้านการสื่อสารสูงกว่าเกณฑ์ ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล และเหตุการณ์ โดยนักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ได้ ซึ่งการแสดงบทบาทสมมติเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในชั้นเรียน ถ่ายทอดเรื่องราวจากความคิดความรู้สึก งานวิจัยของ โชตริศม์ จันทน์สุคนธ์ (2550, น. 28) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทสมมติบทบาทที่ไม่ควรมองข้าม กรณีศึกษากลุ่มวิชาสังคมศึกษา กล่าวว่า บทบาทสมมติเป็นรูปแบบการสอนที่จะสะท้อนความรู้สึกนึกคิด ที่อยู่ภายในของผู้เรียนออกมา จะช่วยให้ทำความเข้าใจกันได้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจตนเองมากขึ้น อีกทั้งยังมีความสอดคล้องกับรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมอย่างมากในหลายเนื้อหา ที่เกี่ยวกับบุคคลและเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน เราจึงไม่ควรมองข้ามความสำคัญของวิธีการสอนนี้ และแนวคิดของทิสนา แชมมณี (2551) ยังได้กล่าวถึงบทบาทสมมติไว้ว่า การใช้บทบาทสมมติ (Role Playing) นั้นเป็นการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของตนและนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สังเกตเห็น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นไปยังประสบการณ์ของนักเรียนภายหลังจากผ่านการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งในต่างประเทศมีการศึกษาจำนวนมากที่ศึกษาในลักษณะนี้ งานวิจัยของปานชนก เวียงนาค (2557) ได้ศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นหลังการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาตนร่วมกับการทำสวน ผลการศึกษาพบว่า ประสบการณ์ทางจิตใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้น หลังการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาตนร่วมกับการทำสวน ประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเองและเห็นความเชื่อมโยงของตนกับสิ่งรอบตัว ความสัมพันธ์ที่ออกมา และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตน และงานวิจัยของศศิณัฐ สุวรรคบุรานุรักษ์ (2563, น. 61) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงด้วยการสอนแบบปรากฏการณ์เป็นฐานรูปแบบการเรียนรู้จากประเทศฟินแลนด์ กล่าวว่า การบูรณาการระหว่างรายวิชาเป็นการเรียนรู้ที่สามารถชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์เดียวกันสามารถตีความได้จากพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน กระตุ้นให้นักเรียนแสดงความรู้และประสบการณ์อย่างเต็มที่ ตั้งคำถามและค้นหาคำตอบอย่างกระตือรือร้น บูรณาการความรู้จากปรากฏการณ์ที่ได้เรียนรู้ และสรุปผลซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนสำคัญอย่างแท้จริง

จากรูปแบบการจัดการเรียนการสอนในวิธีการที่หลากหลายจะนำไปสู่ประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคม เนื่องจากการอ่านวรรณกรรม เป็นสื่อที่จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจความรู้สึกนึกคิด สามารถมองภาพทางสังคมผ่านการเรียนรู้ เชื่อมกับโลกความเป็นจริง ส่วนการใช้วีดิทัศน์ในการเรียนรู้ เป็นสื่อการรับรู้โดยประสาทสัมผัสทั้งสองทาง ผ่านภาพและเสียง ย่อมดีกว่าการรับรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสอย่างใด

อย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว และยังส่งผลให้นักเรียนสามารถเข้าใจในกระบวนการที่ซับซ้อนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การแสดงบทบาทสมมติมีส่วนช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เข้าใจในบริบท และเรื่องราวที่หลากหลาย และช่วยบ่งบอกว่านักเรียนมีประสบการณ์ความเป็นธรรมชาติหรือไม่ เพราะถ้าไม่มี นักเรียนจะไม่สามารถแสดงบทบาทสมมติได้ และการที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบที่คงทนมากขึ้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้กระบวนการวิจัยแนวปรากฏการณ์วิทยา เพื่อศึกษาประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผ่านการเรียนรู้วรรณกรรมเรื่อง Animal Farm วิถีทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม และการแสดงบทบาทสมมติ โดยในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วรรณกรรมเรื่อง Animal Farm มาเป็นสื่อสำคัญในการกระตุ้น เพื่อให้นักเรียนเกิดความตระหนักความเป็นธรรมทางสังคม เนื่องด้วยว่าในวรรณกรรมที่ผู้วิจัยใช้นั้นมีการเสียดสีทางการเมือง การถูกกดขี่ การถูกเอาเปรียบ การแสดงถึงความเสมอภาคของสัตว์ในตัวละครที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง การถูกกดขี่จากมนุษย์แต่ความจริงนั้นไม่ได้ให้ความเสมอภาคให้กับสัตว์ตัวอื่น ๆ นอกจากกลุ่มของตนเท่านั้น ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นอยู่จริงในสังคม ผู้แต่งคือ จอร์จ ออร์เวลล์ (George Orwell) โดยวรรณกรรมเรื่องนี้ได้มีผู้นำมาแปลอย่างหลากหลาย แต่เล่มที่ผู้วิจัยใช้นั้นได้นำการแปลฉบับสองภาษาของสรวงอัปสร กสิกรานันท์ มาเป็นสื่อสำคัญในการจัดการเรียนการสอน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผ่านการเรียนรู้วรรณกรรมเรื่อง Animal Farm วิถีทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม และการแสดงบทบาทสมมติ

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 2 ห้อง ซึ่งเป็นชั้นเรียนที่ผู้วิจัยรับผิดชอบในการสอน อย่างไรก็ตามทั้งสองห้องมีความแตกต่างกันตามแผนการเรียน โดยห้องหนึ่งเป็นแผนการเรียนภาษาอังกฤษ – คณิตศาสตร์ และอีกห้องหนึ่งเป็นแผนการเรียนภาษาจีน ผู้วิจัยได้พิจารณาว่าเพื่อไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำในเรื่องการสอนทั้งสองห้อง ผู้วิจัยจึงเลือกดำเนินการวิจัยกับทั้งสองห้องดังกล่าว ในการเก็บข้อมูลจากนักเรียนทั้งสองห้อง มีรายละเอียดของการเก็บข้อมูลดังนี้

1) ผู้ให้ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลด้วยแบบบันทึกสะท้อนคิด จำนวน 90 คน เป็นนักเรียนจาก 2 ห้องเรียน โดยห้องแผนการเรียนภาษาอังกฤษ – คณิตศาสตร์ มีนักเรียนจำนวน 46 คน และห้องแผนการเรียนภาษาจีน มีนักเรียนจำนวน 44 คน

2) ผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 12 คน ผู้วิจัยได้ถามความสนใจ จากนักเรียนทั้งสองห้อง พบว่า ผู้ที่อาสาสมัครให้ข้อมูลในส่วนนี้เป็นนักเรียนที่มาจากทั้งสองห้อง และเป็นตัวแทนของกลุ่มที่

แสดงบทบาทสมมติ จากทั้งหมด 6 กลุ่ม โดยอาสาสมัครจากห้องแผนการเรียนภาษาอังกฤษ – คณิตศาสตร์ มีตัวแทนจากกลุ่มด้านเศรษฐกิจ จำนวน 2 คน ด้านการเมือง จำนวน 2 คน ด้านวัฒนธรรม จำนวน 1 คน และอาสาสมัครจากห้องแผนการเรียนภาษาจีน มีตัวแทนจากกลุ่มด้านเศรษฐกิจ จำนวน 2 คน ด้านการเมือง จำนวน 3 คน และด้านวัฒนธรรม จำนวน 2 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological Approach) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบบันทึกสะท้อนคิด หลังจากนักเรียนได้ศึกษาวรรณกรรมเรื่อง Animal Farm และวิดิทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม จากนักเรียน จำนวน 90 คน
2. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (รายบุคคล) โดยใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง หลังจากการแสดงบทบาทสมมติเสร็จสิ้น จากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 12 คน ซึ่งสถานที่ในการสัมภาษณ์มีความปลอดภัย และมีความเป็นส่วนตัว โดยสัมภาษณ์ในช่วงพักกลางวันและในช่วงหลังเลิกเรียน ในการสัมภาษณ์ใช้ระยะเวลา 30 นาที ถึง 45 นาที

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1. แบบบันทึกสะท้อนคิด เป็นแบบวิเคราะห์เนื้อหาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อสอบถามเกี่ยวกับมุมมองความเป็นธรรมทางสังคมที่ผ่านการเรียนรู้วรรณกรรม เรื่อง Animal Farm และวิดิทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม ในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนการพัฒนาคำถาม แบบบันทึกสะท้อนคิดในการศึกษา ได้แก่ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ร่างคำถามให้ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา และปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ
2. แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยผู้วิจัยสอบถามข้อมูลผ่านมุมมองจากประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมที่ผ่านการเรียนรู้จากการแสดงบทบาทสมมติ โดยมีประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ ความรู้สึกจากการแสดงบทบาทสมมติ มุมมองเรื่องความเป็นธรรมทางสังคมต่อความเป็นจริงในสังคม ความหมายความเป็นธรรมทางสังคมสำหรับนักเรียน และภาพรวมการจัดการเรียนการสอน เรื่อง ความเป็นธรรมทางสังคม โดยผู้วิจัยมีขั้นตอนการพัฒนาคำถามสัมภาษณ์ คือ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ร่างคำถามการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม และปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิ
3. วิดิทัศน์ที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน จากการศึกษาวิดิทัศน์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยคัดเลือกวิดิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมทางสังคมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านวัฒนธรรม โดยพิจารณาเพื่อหาวิดิทัศน์นั้นว่า มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเป็นธรรมทางสังคม

ทั้งสามด้านหรือไม่ รวมถึงวิถีทัศน์มีการนำเสนอที่น่าสนใจ ความยาวของวิถีทัศน์มีความกระชับ เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน จากเกณฑ์ดังกล่าวผู้วิจัยได้สำรวจจากเว็บไซต์ออนไลน์ยูทูป (YouTube) ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกและนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ในการดำเนินการเรียนรู้วิถีทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม คือ ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ และดำเนินการเปิดวิถีทัศน์ที่ได้จัดเตรียมไว้ นักเรียนรับชมวิถีทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม นักเรียนทำแบบบันทึกสะท้อนคิด และผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลหลังการเรียนรู้

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา โดยการนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นที่ศึกษา

โดยผู้วิจัยมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ประกอบด้วย ผู้วิจัยทำการทวนซ้ำข้อมูล การตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา การตรวจสอบสามเส้า โดยตรวจสอบเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์ สิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นจากผู้ให้ข้อมูล สิ่งที่ผู้วิจัยบันทึก และการตรวจสอบผลการวิจัยกับผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก โดยแบ่งตามการเรียนรู้ใน 3 แบบ ได้แก่ หนึ่ง วรรณกรรมเรื่อง Animal Farm สอง วิถีทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม และสาม การแสดงบทบาทสมมติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ประสพการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมที่ผ่านการเรียนรู้วรรณกรรมเรื่อง Animal Farm จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักเรียนสะท้อนถึง 2 ประเด็นที่สำคัญที่ได้เรียนรู้ผ่านวรรณกรรมเรื่อง Animal Farm ดังนี้

1.1 การทำงานหนักเพื่อผลผลิตที่มากขึ้น แต่ไม่ได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสม นั้นหมายถึงว่า การทำงานของสัตว์ภายในฟาร์มหลังจากการปฏิวัติจากมนุษย์ได้แล้วนั้น สัตว์ที่เป็นชนชั้นแรงงานต้องทำงานหนักมากขึ้นกว่าเดิมจากที่มนุษย์เคยปกครอง แต่สัตว์เหล่านั้นกลับไม่ได้รับสวัสดิการ การจัดสรรผลประโยชน์ หรือแม้แต่ไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับค่าแรงที่เสียไป โดยการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“สัตว์ที่ทำงานหนัก แต่ไม่ได้รับสวัสดิการอะไรเลย เช่น ม้าทำงานหนักมาตลอดแทนที่จะได้รับสิ่งตอบแทนที่มีค่ามาก แต่กลับไม่ได้อะไรเลย” (นักเรียนห้อง B คนที่ 30)

1.2 การแบ่งชนชั้นระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ต้องมีผู้นำที่คอยดูแลบริหารฟาร์ม ซึ่งพวกหมูที่เป็นแกนนำการปฏิวัติตั้งแต่ต้นได้เป็นผู้นำใหม่ของฟาร์ม โดยพวกหมอบอกว่าตนเองนั้นฉลาดที่สุด สัตว์ตัวอื่นก็ต้องทำงานกันไปตามคำสั่งของพวกหมู ซึ่งแสดงถึงการแบ่งชนชั้นที่เกิดขึ้นภายในฟาร์ม ดังการสะท้อนจากนักเรียนที่ว่า

“หนูมีการแบ่งชนชั้นโดยการให้หนูเป็นผู้นำและให้สัตว์ตัวอื่น ๆ เป็นผู้ใช้แรงงาน เมื่อหนูพูดอะไร สัตว์ตัวอื่นก็ต้องยอมทำตามโดยไม่ขัดคำสั่ง” (นักเรียนห้อง B คนที่ 22)

2. ประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมที่ผ่านการเรียนรู้จากการชมวิดิทัศน์เกี่ยวกับความเป็นธรรมทางสังคม ผู้วิจัยขอนำเสนอเฉพาะประเด็นที่มีความถี่สูง ผลการศึกษาพบว่า 2 ประเด็นที่ได้รับการสะท้อนสูงสุดจากนักเรียน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 การศึกษาจากโรงเรียนในเมืองและนอกเมืองควรมีสติ และมาตรฐานความพร้อมด้านต่าง ๆ อย่างความเท่าเทียมกัน นักเรียนมีความเห็นว่าโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันก็ควรมีความไม่เท่าเทียมกัน ดังนั้นควรให้ทุกโรงเรียนมีความเท่าเทียมกันในทุกด้าน ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“คิดว่าควรมีความเท่าเทียมกันในการพัฒนาทางการศึกษาทั่วประเทศ เพราะการศึกษาเป็นกลไกสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจได้ การได้รับการศึกษาที่ดี และเท่าเทียมกันจะเป็นการเปิดโอกาสให้แก่เด็กที่ด้อยโอกาส และได้รับการพัฒนาร่วมด้วย” (นักเรียนห้อง B คนที่ 17)

2.2 การจัดสรรระบบสวัสดิการและการดูแลของรัฐที่ดีจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตประชาชน นักเรียนมีความเห็นว่า ประชาชนทุกคนในประเทศนั้น ๆ ควรได้รับสวัสดิการของรัฐอย่างเท่าเทียมกันและในบางประเทศมีการเก็บภาษีเป็นเปอร์เซ็นต์ในระดับที่สูงมาก แต่คุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น อยู่ในระดับที่ดีมากด้วยเช่นกัน เนื่องจากรัฐนำเงินภาษีที่ได้จากประชาชนมาจัดสรรระบบสวัสดิการแก่ประชาชนอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“ประเทศเดนมาร์กมีการจ่ายอัตราภาษีในระดับที่สูง แต่ได้นำภาษีที่เก็บไปทำประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างเต็มที่ ส่งผลให้ประชาชนได้รับสวัสดิการและสิทธิต่าง ๆ เท่าเทียมกัน” (นักเรียนห้อง A คนที่ 3)

3. ประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมที่ผ่านการเรียนรู้จากการแสดงบทบาทสมมติ

ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการศึกษาเป็น 4 ประเด็นสำคัญ โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 ความรู้สึกจากการแสดงบทบาทสมมติ แบ่งการสะท้อนออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

3.1.1 ความรู้สึกต่อวิธีการเรียนรู้จากการแสดงบทบาทสมมติ นักเรียนมีความรู้สึกดีที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวความไม่เป็นธรรมทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ผ่านการแสดงบทบาทสมมติ ทำให้เข้าใจในบทบาทและความรู้สึกตัวละครง่ายขึ้น ได้มีส่วนร่วมในชั้นเรียน ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“ผมว่าก็รู้สึกสนุกดีนะครับ ผมว่ามันเป็นกิจกรรมที่เด็กเรียนรู้และเข้าใจง่าย แล้วก็ที่ผมรู้สึกดีเลยคือมันสนุก เพราะว่ามันมีส่วนร่วมในชั้นเรียนมากขึ้น แล้วมันสร้างปฏิสัมพันธ์ได้ มันช่วยให้เข้าใจอะไรมากขึ้น” (นักเรียนคนที่ 7, สัมภาษณ์วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2563)

3.1.2 ความรู้สึกต่อความไม่เป็นธรรมทางสังคม นักเรียนกล่าวว่าในสังคมไม่มีความเท่าเทียมกัน การที่ได้ออกมาแสดงบทบาทสมมตินั้น เป็นการสะท้อนเรื่องจริงในสังคม คนมีอำนาจได้สิทธิเหนือกว่าคน

ที่ดี้อย มีความรู้สึกสงสารคนที่โดนเหยียด โดนล้อเลียน ไม่ชอบความไม่เท่าเทียม ความไม่เป็นธรรม และไม่ชอบพฤติกรรมของคนที่ยึดผู้อื่น ดังคำสะท้อนของนักเรียนว่า

“รู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมค่ะ การที่คนได้รับการปฏิบัติที่แสดงต่างกันค่ะ ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน แต่ได้รับการปฏิบัติที่ต่างต่างกันอย่างสูงมาก ในขณะที่คนรวยสามารถใช้สิทธิอะไรต่าง ๆ มากมาย แต่คนจนกลับโดนเอารัดเอาเปรียบค่ะ” (นักเรียนคนที่ 1, สัมภาษณ์วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2563)

3.2 มุมมองเรื่องความเป็นธรรมทางสังคมต่อความเป็นจริงในสังคม ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านวัฒนธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.2.1 ด้านเศรษฐกิจ

1) ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนในเมืองและนอกเมือง นักเรียนมีความเห็นว่าการศึกษาไทยระหว่างโรงเรียนในเมืองกับโรงเรียนนอกเมืองมีความแตกต่างกัน ในเรื่องเทคโนโลยี คุณภาพการสอน รวมไปถึงงบประมาณสนับสนุน ดังคำสะท้อนของนักเรียนว่า

“ก็จะเป็นเรื่องการศึกษาค่ะ อย่างโรงเรียนในเมืองจะได้รับการศึกษาที่ดีกว่า สวัสดิการดีกว่า มีครูชาวต่างชาติ มีโปรเจคเตอร์ มีสื่อการสอนที่ทันสมัย มีอินเทอร์เน็ตเข้าถึงดี โรงเรียนนอกเมืองมีจำนวนนักเรียนน้อยทำให้ได้งบประมาณที่น้อยตามไปด้วย นอกจากนี้ยังส่งผลให้ครูมีจำนวนน้อยตาม” (นักเรียนคนที่ 6, สัมภาษณ์วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2563)

2) เงินมีผลต่อโอกาส และพฤติกรรมของคนในสังคม นักเรียนมีความเห็นว่า เงินมีความสำคัญในสังคมมาก ต้องวางแผนการใช้จ่ายให้ดี บางคนยอมทำทุกอย่างเพื่อเงินซึ่งไม่ได้คำนึงถึงความถูกต้อง ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“หนูว่าหลาย ๆ อย่างมีเบื้องลึกเบื้องหลังตลอด หรือว่าบางทีก็มีการคดโกงกันในองค์กร แต่พนักงานตัวเล็ก ๆ ก็ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าโดนไปเท่าไร ทุกคนก็จะก้มหน้าก้มตาทำ เพื่อรอเงินเดือน เพราะว่าถ้าไม่มีเงินเดือนเราก็ไม่มีกินค่ะ” (นักเรียนคนที่ 10, สัมภาษณ์วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563)

3) การคดโกงและเอาเปรียบผู้อื่น นักเรียนมีความเห็นว่ามี การโกง การกดราคา สินค้า การโกงสินค้าออนไลน์ทำให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหาย ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“ด้านเศรษฐกิจ คือการถูกโกง ถูกกดราคา หรือการโดนโกงของออนไลน์ การซื้อขายทางออนไลน์ที่จ่ายเงินแล้วไม่ได้สินค้า คือความไม่ยุติธรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้บริโภคเสียเปรียบมาก ๆ ครับ” (นักเรียนคนที่ 8, สัมภาษณ์วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563)

3.2.2 ด้านการเมือง

1) ผู้มีอำนาจมักจะได้รับสิทธิมากกว่าผู้อื่น นักเรียนมีความเห็นว่าผู้มีอำนาจมักจะได้รับสิทธิ สวัสดิการ และการได้รับการบริการที่ดีกว่าประชาชนธรรมดา ทำให้รู้ว่าคนมีอำนาจส่งผลทุกด้านในสังคม ดังคำสะท้อนว่า

“คนที่มีอำนาจมีชื่อเสียงเขาจะได้รับสิทธิและสวัสดิการมากกว่าผู้ที่มีฐานะยากจน มักจะได้ทำอะไรก่อน ได้รับส่วนลดพิเศษ คนจนก็จะถูกเอาเปรียบ เขาจะถูกดูถูกคนที่ด้อยกว่า เพราะคนที่ด้อยกว่าเขาจะไม่มีสิทธิที่จะพูดอะไร เขาไม่มีเงินไปทำอย่างคนที่มีความดีดีกว่า” (นักเรียนคนที่ 4, สัมภาษณ์วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2563)

2) ผู้มีอำนาจมักใช้อำนาจไปในทางที่ผิดเพื่อเอาเปรียบผู้อื่น นักเรียนมีความเห็นว่าผู้มีอำนาจมักจะเอาเปรียบผู้อื่น ไม่แยกแยะเรื่องส่วนตัว แบ่งพรรคพวก ใช้เส้นสายเข้าทำงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้บางคนเสียสิทธิที่ควรจะได้รับ ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“เรื่องการโกงเงินคนจน คือคนที่มีอำนาจหรือมีรายได้มากกว่า แต่ยังมีความต้องการเงินผู้อื่น จึงใช้การโกงคนจน โดยที่คนจนเขาก็ไม่รู้ตัวว่าโดนโกง คนรวยก็รวยอย่างเดียวเลย” (นักเรียนคนที่ 3, สัมภาษณ์วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2563)

3.2.3 ด้านวัฒนธรรม

1) การยอมรับ และเข้าใจบุคคลที่เป็นเพศที่สาม นักเรียนมีความเห็นว่า ปัจจุบันเริ่มมีการยอมรับและเข้าใจบุคคลที่เป็นเพศที่สามมากขึ้น มีการคำนึงถึงสิทธิความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น มีความเห็นว่าจะไม่ควรดูถูกผู้อื่นเพราะจะทำให้เขาเสียความรู้สึก และเขาควรได้รับความเป็นธรรม ดังคำสะท้อนของนักเรียนว่า

“ผมว่ามันสะท้อนออกมาได้ดีเลยครู เช่น การบูลลี่ การเหยียดเพศ ว่าคนไทยทำกันจนเคยชินเหมือนคนที่ทำไม่คิดอะไร แต่มันจะเป็นปมให้คนที่โดนกระทำ ผมรู้สึกชอบการแสดงของกลุ่มนี้ครับมีให้เห็นในชีวิตประจำวันมันสะท้อนออกมาได้ดี ผมว่าคนที่มีความผิด หรือเพศที่สามควรได้รับความเป็นธรรมมากกว่านี้” (นักเรียนคนที่ 5, สัมภาษณ์วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2563)

2) มีการดูถูกเหยียดหยาม และการแบ่งชนชั้นทางสังคม นักเรียนมีความเห็นว่า ในสังคมปัจจุบันยังมีการดูถูกเหยียดหยาม และการแบ่งชนชั้นคนอื่นในเรื่องเพศ รูปร่างหน้าตา สีผิว ฐานะ ระดับการศึกษา มักจะล้อเลียน และแบ่งชนชั้นผู้อื่น ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“วัฒนธรรมก็จะเป็นเรื่องการถูกแบ่งชนชั้น เรื่องของสีผิว รูปร่าง เช่น อ้วนดำ หรือว่าผิดเพศไม่ตรงกับเพศสภาพ และในสังคมเรื่องการเกณฑ์ทหารไม่ตรงกับเพศสภาพที่เขาต้องการก็จะถูกมองว่าเป็นผู้ชายทำไมต้องเกิดมาทำตัวเป็นผู้หญิง จึงทำให้ถูกมองว่าไม่รักในเพศที่เราเกิดมาแล้วต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงอะไรบางอย่าง ในสังคมยังไม่ยอมรับตรงนี้ค่ะ” (นักเรียนคนที่ 11, สัมภาษณ์วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563)

3.3 ความหมายความเป็นธรรมทางสังคมสำหรับนักเรียน

นักเรียนมีความเห็นว่าทุกคนต้องมีความเท่าเทียม ความยุติธรรม ความเสมอภาคทางด้านสิทธิและเสรีภาพ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่าง หรือแบ่งแยกว่าเขาจะเป็นใคร สถานะแบบไหน และควรมีสิทธิที่จะได้รับจากการดำรงชีวิตแบบมนุษย์ทั่วไป ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“การที่ประชาชนทุกคนได้รับสิทธิเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นเรื่อง สิทธิในการเรียน การประกอบอาชีพ สิทธิที่จะได้รับการดำรงชีวิตแบบมนุษย์ทั่วไปแบบนี้ครับ” (นักเรียนคนที่ 8, สัมภาษณ์วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563)

3.4 ภาพรวมการจัดการเรียนการสอน เรื่อง ความเป็นธรรมทางสังคม

นักเรียนมีความเห็นว่าจากการเรียนรู้ทั้ง 3 แบบ ทำให้เกิดการตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมในสังคม ตระหนักถึงพฤติกรรมของคนในสังคม ที่มีการเอาเปรียบ ไม่มีความเท่าเทียมเหยียดผู้อื่น ทำให้รู้ว่าไม่ควรทำเช่นนั้น และช่วยให้เข้าใจความรู้สึกคนอื่นมากขึ้น ดังการสะท้อนของนักเรียนที่ว่า

“รู้สึกว่าการเรื่องใน *Animal Farm* มีการสะท้อนในสังคมจริง ๆ อย่างคนที่ม้ออำนาจมาเอาเปรียบคนที่ม้ออำนาจน้อยกว่าตนเอง จากวิถีทัศน์มันทำให้หนูรู้สึกเห็นถึงความไม่เป็นธรรมค่ะ และจากการแสดงบทบาทสมมติ เป็นการสะท้อนให้เราได้เห็นว่าในสังคมปัจจุบันมีความไม่เท่าเทียมเกิดขึ้น มีการเอารัดเอาเปรียบคนที่ด้อยกว่า การเหยียดคนอื่น ซึ่งต้องไม่ทำตัวแบบนั้นเพราะเราเป็นคนเหมือนกันค่ะ” (นักเรียนคนที่ 9, สัมภาษณ์วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2563)

อภิปรายผล

ประเด็นแรก ประสพการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผ่านการเรียนรู้วรรณกรรม เรื่อง *Animal Farm* พบว่า นักเรียนสะท้อนถึง 2 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ การทำงานหนักเพื่อผลผลิตที่มากขึ้น แต่ไม่ได้รับผลตอบแทนที่เหมาะสมและการแบ่งชนชั้นระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของพระสุธีวีรบัณฑิต และคณะ(2561, น. 295) ที่กล่าวว่า วรรณกรรมเรื่อง *Animal Farm* ได้สะท้อนแนวคิดวัฒนธรรมทางการเมือง ผ่านสถานการณ์บรรดาสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งมีการคดโกงพวกพ้องชนชั้น ผู้ปกครอง ผู้ถูกปกครอง กดขี่ข่มเหง เอาเปรียบ เป็นต้น และแนวคิดของสรวงอัปสร กลสิกรานันท์ (2562, น.35) ที่กล่าวถึงวรรณกรรมเรื่อง *Animal Farm* ว่าสามารถให้แง่คิดกับคนได้ทุกสมัย แสดงถึงบรรยากาศทางสังคม การเมือง ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแต่ยังคงมีกิเลส ตัณหา ความโลภ การได้เปรียบของผู้นำที่สามารถทำได้ทุกอย่าง เพื่อความร่ำรวย และอำนาจต่าง ๆ

ประเด็นที่สอง การศึกษาประสพการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมที่ผ่านการเรียนรู้จากการชมวิถีทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม พบว่า นักเรียนสะท้อนถึง 2 ประเด็น ได้แก่ การศึกษาระหว่างโรงเรียนในเมืองและนอกเมืองควรมีสติ และมาตรฐานความพร้อมด้านต่าง ๆ อย่างความเท่าเทียมกัน และการจัดสรรระบบสวัสดิการและการดูแลของรัฐที่ดีจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Sociology guide (2019) กล่าวถึงแง่มุมในเชิงสังคมวิทยาว่าความเป็นธรรมทางสังคม เป็นส่วนหนึ่งของระบบทางสังคมซึ่งมีโครงสร้างพื้นฐานจากสถาบันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยสรุปแล้วแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม มีพื้นฐานดังนี้ 1) เงื่อนไขของความไม่เท่าเทียมต้องได้รับการแก้ไข 2) การ

กระจายความมั่งคั่งอำนาจ และสถานะไปยังบุคคลชุมชนและส่วนรวม 3) เป็นความรับผิดชอบของรัฐบาล หรือผู้มีอำนาจที่จะประกันคุณภาพพื้นฐานให้แก่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม

ประเด็นที่สาม ประสพการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมที่ผ่านการเรียนรู้จากการแสดงบทบาทสมมติ พบว่า มี 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ความรู้สึกจากการแสดงบทบาทสมมติ 2) มุมมองเรื่องความเป็นธรรมทางสังคมต่อความเป็นจริงในสังคม 3) ความหมายความเป็นธรรมทางสังคมสำหรับนักเรียน และ 4) ความเป็นธรรมทางสังคมจากการจัดการเรียนรู้โดยการอ่านวรรณกรรม ชมวีดิทัศน์ความเป็นธรรมทางสังคม และการแสดงบทบาทสมมติ ซึ่งแต่ละประเด็นมีรายละเอียด ดังนี้

1) ความรู้สึกจากการแสดงบทบาทสมมติ นักเรียนสะท้อนออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความรู้สึกต่อวิธีการเรียนรู้จากการแสดงบทบาทสมมติ และความรู้สึกต่อความไม่เป็นธรรมทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิศนา แชมมณี (2551) ที่กล่าวถึงบทบาทสมมติไว้ว่า เป็นการให้ผู้เรียนสวมบทบาทในสถานการณ์ซึ่งมีความใกล้เคียงกับความเป็นจริง และแสดงออกตามความรู้สึกนึกคิดของตนและนำเอาการแสดงออกของผู้แสดง ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สังเกตพบ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ

2) มุมมองเรื่องความเป็นธรรมทางสังคมต่อความเป็นจริงในสังคม ผู้วิจัยได้จำแนกประเด็นออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้ ด้านเศรษฐกิจพบว่ามี 3 ประเด็นที่สำคัญ คือ 1) ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนในเมืองกับนอกเมือง 2) เงินมีผลต่อโอกาส และพฤติกรรมของคนในสังคม และ 3) การคดโกงและเอาเปรียบผู้อื่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ วราภรณ์ รุ่งเรืองกลกิจ (2547, น. 57) กล่าวว่า ความเป็นธรรมในโอกาสทางการศึกษามีสาเหตุหลายประการ ได้แก่ จากครอบครัวทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาส่งผลให้เด็กมีการศึกษาไม่เท่าเทียมกัน เมื่อเปรียบเทียบโอกาสทางการศึกษาเด็กโรงเรียนดังกล่าวกับเด็กในตัวเมือง ย่อมเทียบกันได้ยาก สิทธิกร ศักดิ์แสง (2560, น. 196) กล่าวถึงงานเขียนของ Michael J. Sandel ว่ามีสภาพปัญหาทางสังคมเกิดขึ้น เช่น การโก่งราคาในภาวะเกิดภัยพิบัติ ทำให้เครื่องใช้ อุปโภคขาดแคลน ประชาชนเดือดร้อน ควรนำกฎหมายมาควบคุมการค้ากำไรเกินควร และอนรรฆ พิทักษ์ธานิน (2557, น. 281) กล่าวว่า ความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมนั้นได้รับการยอมรับว่าเป็นปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจที่สำคัญอันหนึ่งของประเทศ เป็นรากฐานสำคัญของความขัดแย้งทางการเมืองที่ควรจะต้องได้รับการแก้ไข ด้านการเมือง มีประเด็นที่พบ 2 ประเด็น คือ ผู้มีอำนาจมักจะได้รับสิทธิมากกว่าผู้อื่น และผู้มีอำนาจมักใช้อำนาจไปในทางที่ผิดเพื่อเอาเปรียบผู้อื่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Davis และ Harrison (2013) กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างบุคคลในสังคม จะแบ่งบุคคลออกเป็น 2 กลุ่ม คือคนที่มีอำนาจซึ่งเป็นผู้ที่มีความได้เปรียบกับผู้ตามเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่มีฐานะเป็นเป้าของกลุ่มแรก แนวคิดของนพรัตน์ วรรณเทพสกุล อ้างถึงใน อนรรฆ พิทักษ์ธานิน (2557) ได้กล่าวถึง การอธิบายความรู้สึกไม่เป็นธรรมที่อยู่บนรากฐานของความเหลื่อมล้ำ มีที่มาจากความไม่เป็นธรรมจากนโยบายและการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มคนด้อยโอกาส และชายขอบต่าง ๆ และด้านวัฒนธรรม มีประเด็นที่พบ 2 ประเด็น คือ การยอมรับและเข้าใจ

บุคคลที่เป็นเพศที่สาม และมีการดูถูกเหยียดหยาม และการแบ่งชนชั้นทางสังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของสมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ อ้างถึงใน อนรรฆ พิทักษ์ธานิน (2557, น. 287) ได้กล่าวถึง ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่น่าจะสำคัญที่สุดก็คือ ความรู้สึกที่ตนไม่มีตำแหน่งในสังคม รู้สึกว่าตนถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม เพราะมีฐานะยากจน หรือมีความรู้สึกที่สังคมมีการแบ่งชนชั้น มีปัญหาความไม่เท่าเทียม

3) ความหมายความเป็นธรรมทางสังคมสำหรับนักเรียน พบว่ามี 1 ประเด็น คือ ทุกคนต้องมีความเท่าเทียม ความยุติธรรม ความเสมอภาคทางด้านสิทธิและเสรีภาพ โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่าง และไม่มี การเอาเปรียบผู้อื่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (2560, น. 8) ระบุว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล เป็นต้น งานวิจัยของวุฒิชัย สายบุญจง (2554, น. 3) กล่าวถึงความหมายของความเป็นธรรมว่าเป็น ความเท่าเทียมกัน ตามสิทธิเสรีของความเป็นมนุษย์ ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย และไม่เปียดเบียนหรือมีการเอาเปรียบกัน

4) ภาพรวมการจัดการเรียนการสอน เรื่อง ความเป็นธรรมทางสังคม พบว่า นักเรียนได้ตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมในสังคม มีความสอดคล้องกับแนวคิดของสมชัย จิตสุชนและคณะนักวิจัยจากสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย(TDRI) อ้างถึงใน อนรรฆ พิทักษ์ธานิน (2557, น. 286) กล่าวว่า ความเหลื่อมล้ำไม่สามารถกลายเป็นความขัดแย้งทางสังคมได้ หากผู้ประสบความเหลื่อมล้ำไม่ได้ตระหนักหรือรู้สึกต่อความไม่เป็นธรรม ซึ่งจอร์จ ออร์เวล แพลดโดยสรวงอัปสร กสิกรานันท์ (2562, น. 10) ได้เขียนวรรณกรรมการเมืองเรื่องสัตว์ หรือ Animal Farm ว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่า จรรโลงความรู้สึกนึกคิด ให้ผู้คนได้จุกคิดมองตัวเองและสิ่งรอบข้างได้ลึกซึ้งมากขึ้น งานวิจัยของประทีป จินนี่ และคณะ(2558, น. 160) ศึกษาการเรียนการสอนบนฐานทฤษฎีปัญญาสังคมผ่านสื่อวีดิทัศน์ขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS) พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ ความเข้าใจตนเอง ความเข้าใจผู้อื่น และความตระหนักด้านลิขสิทธิ์ และทักษะพิสัยเฉพาะองค์ประกอบด้านการสื่อสารสูงกว่าเกณฑ์ และการแสดงบทบาทสมมติที่จะช่วยให้นักเรียนตระหนักในความเป็นธรรมทางสังคม มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ อารมณ์ ใจเที่ยง (2546, น. 160) กล่าวว่าบทบาทสมมติจะช่วยสะท้อนถึงอารมณ์ ความรู้สึก ช่วยให้มีใจเข้าใจผู้อื่น เข้าใจสิ่งที่เรียนอย่างลึกซึ้ง และจะช่วยให้เกิดการปรับพฤติกรรม เปลี่ยนเจตคติได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของโชตรัศม์ จันทน์สุนทร (2550, น. 28) กล่าวว่า บทบาทสมมติเป็นรูปแบบการสอนที่จะสะท้อนความรู้สึกนึกคิด ที่อยู่ในใจของผู้เรียนออกมา จะช่วยให้ทำความเข้าใจกันได้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจตนเองมากขึ้น อีกทั้งในการที่สวมบทบาทผู้อื่นก็ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจผู้อื่นได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ผู้สอนควรพิจารณาเลือกหนังสือเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคม ทั้งนี้ให้พิจารณาถึงวัยของนักเรียน และความสนใจของนักเรียนเป็นหลัก นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงบริบทของการจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งต้องมีเกณฑ์ตัวชี้วัดช่วงชั้นครบตามหลักสูตรกำหนด แต่อย่างไรก็ตามแต่ละโรงเรียนสามารถจัดหัวข้อนี้ได้ตามอิสระ เช่น บางโรงเรียนสอนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมทางสังคมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในขณะที่งานของผู้วิจัยสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพราะฉะนั้น วรรณกรรมที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 อาจมีเนื้อหาในวรรณกรรมที่ซับซ้อนมากขึ้น ยกตัวอย่าง เช่น คำพิพากษา สิงโตนอกคอก ประชาธิปไตยบนเส้นขนาน อมตะ เป็นต้น

2. ในการศึกษาวิถีทัศนคติความเป็นธรรมทางสังคม ผู้สอนควรตระหนักถึงความครอบคลุม และความหลากหลายของวิถีทัศนคติในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องนี้ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งความเป็นธรรมทางสังคมออกเป็นสามด้าน ดังนั้น ผู้ที่นำไปใช้สามารถปรับประเด็นที่ต้องการให้นักเรียนศึกษาได้ตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องด้วยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ต้องการสร้างความเหลื่อมล้ำในการจัดการเรียนการสอนในประเด็นความเป็นธรรมทางสังคมกับนักเรียนทั้งสองแผนการเรียน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ จึงได้ดำเนินการวิจัยทั้งสองห้อง อย่างไรก็ตาม ในการวิจัยในครั้งต่อไป สามารถแยกศึกษาตามแผนการเรียนที่แตกต่างกันได้ ในกรณีที่ผู้วิจัยต้องการทราบความแตกต่างของนักเรียนที่อยู่ในแผนการเรียนที่แตกต่างกัน อาจเป็นไปได้หรือไม่ว่าประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมของนักเรียนที่มีความต่างกันของแผนการเรียนนั้น จะสะท้อนประสบการณ์ในเรื่องนี้แตกต่างกันด้วย

2. นอกจากนี้ ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า ภูมิหลังของนักเรียนที่มีความเข้มข้นทางประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมแตกต่างกัน อาจสะท้อนประเด็นดังกล่าวลึกซึ้งแตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นงานวิจัยในครั้งต่อไป ผู้วิจัยอาจคัดเลือกนักเรียนที่มีประสบการณ์ความเป็นธรรมทางสังคมในระดับที่เข้มข้น เพื่อศึกษาอิทธิพลของประสบการณ์เชื่อมโยงกับการตระหนักถึงความเป็นธรรมทางสังคมของตนและสังคม

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ:

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

โชตรัตน์ จันทน์สุคนธ์. (2550). บทบาทสมมติ บทบาทที่ไม่ควรมองข้าม : กรณีศึกษาการเรียนการสอน

กลุ่มวิชาสังคมศึกษา. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์*, 8(3), 28-35.

- ทิตินา แคมมณี. (2551). *ศาสตร์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาชัย สุทธอนันตชัย. (2560). ความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางสังคม กับการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. *วารสารวิชาการ*, 7(2), 52-65.
- ประทีป จินนี่ และคณะ. (2558). การพัฒนาการเรียนรู้ของนิสิตด้วยการจัดการเรียนการสอนบนฐานทฤษฎีปัญญาสังคมผ่านสื่อวีดิทัศน์ขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (Thai PBS). *วารสารพหุศึกษาศาสตร์*, 21(1), 159-174.
- ปานชนก เวียงนาค. (2557). *ประสบการณ์ทางจิตใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มขึ้นหลังการเข้าร่วมกลุ่มพัฒนาตนร่วมกับการทำสวน*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ปิยะดนัย วิเคียน. (ม.ป.ป.). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิดิทัศน์*. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 14, 2562, จาก <https://bit.ly/2YYDxcS>.
- พสุธา โกมลมาลย์. (2561). *ความยุติธรรมทางสังคม กับการสอนวิชาสังคมศึกษา*. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 12, 2562, จาก <https://bit.ly/2A98osH>.
- พระสุธีวีรบัณฑิต และคณะ. (2561). แอนิเมอล ฟาร์ม : การปฏิบัติขั้นทางสังคมสู่เสรีนิยมความเสมอภาค และความสงบสุข. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(4), 294-307.
- ยุพิน พันธุ์ดิษฐ์. (2554). สภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ของครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 5(1), 110-116.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). *ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา*. 134(40 ก). หน้า 8.
- วรารณ รุ่งเรืองกลกิจ. (2547). ความเป็นธรรมในโอกาสทางการศึกษามีจริงหรือ. *วารสารการจัดการสมัยใหม่ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*, 2(1), 57-60.
- วุฒิชัย สายบุญจง. (2554). *ความเป็นธรรมในทัศนะของชาวมุสลิม : กรณีศึกษา ชุมชนธรรมด้า แขวงโคกแฝก เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ศศิณัฐ สรรคบุรานุรักษ์. (2563). การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงด้วยการสอนแบบปรากฏการณ์เป็นฐาน รูปแบบการเรียนรู้จากประเทศฟินแลนด์. *วารสารจีนศึกษา*, 13(1), 61-81.
- สกลรัตน์ เกษมสายชนม์. (2555). *วรรณกรรมมีราคา หลากคุณค่าในยุคทุนนิยม*. สืบค้นเมื่อ มิถุนายน 12, 2562, จาก <http://www.writer.in.th/chapter/182-1>.

- สรวงอัปสร กสิกรานันท์ (แปล) George Orwell (เขียน). (2562). *Animal Farm การเมืองเรื่องสรรพสัตว์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แอรวิโร.
- สิทธิกร ศักดิ์แสง. (2560). บทวิจารณ์หนังสือ เรื่อง “ความยุติธรรม” (JUSTICE). *วารสารนิติศาสตร์ และสังคมท้องถิ่น*, 1(1), 195-212.
- อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2557). ปรัชญางานศึกษาความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในสังคมไทย. *วารสารวิจัยสังคม*, 37(2), 281-292.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). *หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: โอ เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.
- David, T., & Harrison, L. M. (2013). *Advancing social justice: tools pedagogies, and strategies to transform your campus*. California: Jossey-Bass.
- Sociology guide. (2019). *Justice index*. Retrieved on June 15, 2019, from <https://www.sociologyguide.com/weaker-section-and-minorities/Social-Justice.php>.